

Podstawowym celem projektu „Wartości w dobie (globalnego) kryzysu” jest zbadanie charakteru i kierunku zmian, które dokonywały się w społeczeństwie polskim w ciągu ostatnich 30 lat, a które dotyczą uznawanych przez nie wartości. Polska – jako kraj europejski, ale także część systemu światowego – podlega różnym procesom społecznym i gospodarczym, które dotyczą Europy i świata. Wśród tych procesów na szczególną uwagę zasługują procesy modernizacyjne (dzielone chronologicznie na okresy wczesnej i późnej modernizacji), utrzymywanie się globalnego kryzysu ekonomicznego oraz powstanie i rozwój nowych sieci komunikacyjnych. Ich oddziaływanie wpływa zarówno na treść i hierarchię uznawanych przez społeczeństwo wartości, jak i na ich strukturę i powiązania z działaniami.

Dostrzeżenie przemian w obszarze wartości i ocena skali tych przemian jest możliwa w pełni wówczas, gdy można prowadzić analizy porównawcze. Znaczenie niniejszego projektu polega m.in. na możliwości dokonywania takich wielokierunkowych porównań. Dzięki nieprzerwanemu od 1990 r. udziałowi polskiego zespołu w projekcie Europejskiego Sondażu Wartości (EVS) dysponujemy danymi dla Polski ze wszystkich edycji tego badania od roku 1990, możliwe są więc badania trendów. Udział w najbliższej, piątej edycji tego projektu pozwala na dokonywanie porównań między krajami i umiejscowienie wartości podzielanych przez Polaków w kontekście europejskim i światowym (dzięki porównaniom z *World Values Study*).

Rekonstrukcja procesu przemian wartości społeczeństwa polskiego nie może być jednak ograniczona do badania trendów czasowych, lecz powinna również wskazywać na mechanizmy odpowiedzialne za obecny kształt wartości, które to społeczeństwo spajają i które są odpowiedzialne za jego zróżnicowanie oraz odpowiadać na pytanie jaki jest związek tych wartości z działaniami, zarówno indywidualnymi, jak i zbiorowymi. W tej części projektu teoretycznych inspiracji do planowanych analiz dostarcza nam teza Alaina Touraine’a głosząca, iż społeczeństwa europejskie wkroczyły w taką fazę rozwoju, którą określa on mianem „sytuacji postspołecznej”, a w której dynamikę ich funkcjonowania nie wyznaczają już działania strukturalnie zdefiniowanych sił społecznych, motywowanych interesami społeczno-ekonomicznymi, lecz działania sił zintegrowanych wokół specyficznych wartości. Innymi słowy – miejsce aktorów społecznych zajmują „aktorzy moralni”.

Powyższe konstatacje stanowią punkt wyjścia do sformułowania przez nas szeregu szczegółowych hipotez badawczych, dotyczących z jednej strony wartości stanowiących fundament tożsamości polskiego społeczeństwa, z drugiej – wpisywania się tych wartości w tendencje ogólnoeuropejskie. Jedną z takich zauważalnych już tendencji jest np. aktywizacja potrzeby bezpieczeństwa prowadząca do spadku solidarności oraz narastającej niechęci do obcych. Jeśli chodzi o zmiany specyficzne dla Polski, to sądzimy – i mamy zamiar szerzej zająć się tą kwestią w naszych analizach – że potrzeba przynależności oraz szacunku pozostały w znacznym stopniu niezaspokojone w wielu środowiskach polskiego społeczeństwa, co jest rezultatem specyficznego przebiegu polskiej transformacji, a co dziś wyraźnie oddziałuje na kształt uznawanych wartości i na sposób, w jaki wartości te się ujawniają. Postępująca konsolidacja wartości w pewnych obszarach życia prowadzi do wyłaniania się odmiennych projektów „dobrego społeczeństwa”

Odpowiedzi na postawione pytania badawcze będziemy poszukiwać poprzez zastosowanie różnorodnych metod dopasowanych do treści podejmowanych zagadnień. Trzonem projektu jest badanie ilościowe na reprezentatywnej próbie, przeprowadzone według metodologii uzgodnionej w ramach międzynarodowego konsorcjum *European Values Study*. Mechanizmy kształtowania się wartości będą badane metodami jakościowymi – planujemy przeprowadzenie wywiadów grupowych i indywidualnych. Przeprowadzimy również wspomaganą komputerowo analizę dyskusji toczonych w odpowiednio dobranych sieciach społecznościowych. Całość uzupełnią analizy wcześniej zebranych z badań nad wartościami, które obejmą wszystkie edycje EVS oraz wybrane edycje innych projektów międzynarodowych, w których problematyka wartości była poruszana (ESS, Eurobarometr, Diagnoza Społeczna, ISSP).

Podstawową wartością projektu jest jego wkład w rozwój badań zarówno nad zachodzącymi w Polsce procesami przemian wartości, jak i mechanizmami, które te procesy modyfikują, przyspieszają bądź spowalniają. Zaplanowane analizy powinny nam również dostarczyć danych pozwalających na teoretyczne uszczegółowienie (lub nawet zmodyfikowanie) najpopularniejszej w dziedzinie badań nad wartościami, koncepcji Ronalda Ingleharta oraz na teoretyczną refleksję nad, nieco zaniedbanym w socjologii, zagadnieniem związku wartości z działaniami.